

Goethes 'revolutie' is nog steeds actueel

Zomer 2019. Ik neem even vrij van de 18de-eeuwse revolutie, want ben onderweg naar mijn vakantiebestemming waar mijn lief Sander op mij wacht. Als de trein Amsterdam Centraal Station achter zich laat en versnelt, doe ik mijn oortjes in. Gniffelend luister ik naar 'toepasselijke' muziek, een schlager uit 1969: 'Ein bisschen Goethe, ein bisschen Bonaparte, so soll er aussehen, der Mann auf den ich warte'. Ik ben het zeer eens met de zangeres, wijlen France Gall. De ideale man heeft een vleugje van Goethe en een vleugje van Napoleon: is gevoelig én krachtig. Maar dat is een zeldzame combinatie. De tekst van het liedje luidt bovendien dat Napoleon weliswaar sterke armen had, maar geen groot licht was. Dat neemt niet weg dat de hoofdstad van de revolutie die Napoleon uitdroeg, Parijs, nog altijd bekend staat als de stad van de liefde. Maar misschien kan dat toch beter gezegd worden van mijn reisdoel, het Duitse Weimar. Het stadje beleefde aan het eind van de 18de en begin 19de eeuw een gouden tijdperk onder het regentschap van hertogin Anna Amalia en de regering van haar zoon hertog Carl August. We dwalen samen door de staten en struinen door het park aan de Ilm met het tuinhuis van Johann Wolfgang von Goethe, en bezoeken zijn imposante Wohnhaus aan het Frauenplan.

Een combinatie van Franse en Duitse romantiek: het verhaal van Goethe uit Weimar over de jonge Werther, op muziek gezet door de Franse lyrische componist Jules Massenet. Affiche voor een uitvoering in Parijs, 1893.

Hier leidde de Duitse schrijver dankzij zijn mecenas, hertog Carl August, vanaf zijn 25ste tot zijn dood op 82-jarige leeftijd het leven van een intellectuele superster. Hier stonden dagelijks fans van hem voor de deur om een glimp van hun held op te vangen. Hier begon hij een affaire met de getrouwde Charlotte von Stein. En hier veroorzaakte hij een schandaal door later te trouwen met zijn 23-jarige huishoudelijke hulp en minnares Christiane Vulpius, op wie zijn gegoede vrienden neerkeken. Maar bovenal: hier transformeerde de beroemde schrijver van *Het lijden van de jonge Werther* de liefde tot literatuur. Dit verhaal over een jongeman die ten onder gaat aan liefdesverdriet werd een bestseller omdat Goethe de rusteloze en nerveuze tijdgeest van de woelige 18de eeuw zo goed ving. Starend in een vitrine van het Goethe-Nationalmuseum, gevuld met door Goethe verzamelde erotische kunstvoorwerpen, zegt Sander plotseling: 'Maar Edwina, Goethe was dan wel een 18de-eeuwer, en een libertijn, met de Franse revolutie had hij weinig op hoor.' Inderdaad, voor Goethe was die omwenteling de 'verschrikkelijkste van alle gebeurtenissen'. Hij verafschuwde de demagogen die de volksmenigte ophitsten tegen de aristocratische klasse; hij was voorstander van geleidelijke hervormingen. In 1792 bevond hij zich in het gevolg van de troepen van Carl August, die samen met Oostenrijkse legers vocht tegen het revolutionaire Frankrijk. Toch zien we óók een vitrine vol Napoleon-parafernalia uit Goethe's persoonlijke collectie. Hij was wel degelijk in de ban van deze keizer, die hij in 1808 twee keer persoonlijk ontmoette. De bewondering was wederzijds. Napoleon entte zijn (mogelijk) autobiografische liefdesroman *Clisson et Eugénie* (1795), die handelt over de onmogelijkheid van de grote liefde, zelfs op Goethes *Werther*; naar eigen zeggen had hij dat boek zeven keer gelezen. Met zijn romantische schrijverij was zelfs Napoleon 'ein bisschen Goethe'. Goethe op zijn beurt wilde weg van de revolutionaire politiek zoals Napoleon die bedreef. Liefde en literatuur waren voor hem een vluchthaven. Hij geloofde in het belang van het autonome, cultureel gevormde, individu. Pas op die basis zal de ware ontmoeting met de ander kunnen plaatsvinden. In onze snel veranderende 'revolutionaire' tijd hebben we misschien meer van Goethe nodig dan van Napoleon.

Edwina Hagen is als historicus verbonden aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Als specialiste van de 18de eeuw publiceerde zij onder meer *President van Nederland. Rutger Jan Schimmelpenninck, 1761-1825* (Balans, 2012). In deze column schrijft ze over de revoluties van de 18de eeuw, en hoe die in het nu voortleven.

